שמעתא עמיקתא

גליון תמ"ג | פרשת כי תצא | תש"פ | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

במקומות שהוטל סגר, האם מותר להוציא אישור יציאה בשבת כדי להתפלל בצבור

א. מלאכת הוצאה. **ב.** לעבור על איסור דרבנן למנוע איסור חמור יותר. **ג.** באיסור הוצאה. **ד.** לצורך זיכוי הרבים. **ה.** מלאכה כלאח"י במקום מצוה וכדו'.
ו. שבות דשבות לצורך מצוה. **ז.** מלאכה בשינוי אם קילא מאמירה לעכו"ם. **ח.** לדמות גזרות זו לזו. **ט.** דעת האחרונים.

ע"מ למנוע התפשטות נגיף הקורונה יש מדינות שהטילו סגר מוחלט ולא הותר בהם לצאת ללא אישור מודפס ותעודה מזהה, והיוצא בלא אישור צפוי לקנס כספי גבוהה. ונשאלנו ע"י מי שלא יכל להתפלל בציבור כמה חודשים מחמת הסגר, ועתה המדינה נתנה רשות לצאת לצורך תפלה אם לוקח עמו אישור יציאה, מה דין בענין הוצאת האישור בשבת.

א. מלאכת הוצאה

המוציא מרשות היחיד לרה"ר חייב, והמוציא לכרמלית עובר על איסור דרבנן. וכתי' **הרמב"ם** (שבת פי"ט ה"ה) זה הכלל כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטיו ואינו דרך מלבוש והוציאו כדרך שמוציאין אותו דבר חייב. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' שא סע' ז).

ב. לעבור על איסור דרבנן למנוע איסור חמור יותר

והנה מצינו בכמה מקומות שהתירו חז"ל איסור דרבנן כדי למנוע איסור חמור יותר, **בשו"ע** סי' רנ"ד (סע' ו) שהתירו לרדות את הפת (שיש בזה איסור דרבנן) קודם שיאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה. ובריש סי' שי"א **ובמ"ב** ס"ק ג' התירו לטלטל את המת (אע"פ שהוא מוקצה) במקום חשש שריפה, משום שאדם בהול על מתו ואי לא שרית ליה אתי לכבויי. ובדרך זה מצינו גם בסי' רמ"ד סע' ו' **ובמ"ב** ס"ק ל"ב. ועי' עוד בזה בסי' של"ד סע' ב' **ובמ"ב** (ס"ק ו). ומבואר שהתירו לעבור על איסור דרבנן כגון מוקצה או אמירה לעכו"ם כדי שלא יעבור על איסור תורה או על איסור דרבנן של כיבוי וכדו'.

ג. באיסור הוצאה

וכן בסימן רס"ו נפסק שמי שהיה בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות נותן כיסו לעכו"ם, או על חמורו או לחש"ו, ואם אין עמו שום א' מכל אלו, יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות, והקילו משום דקים להו לחז"ל שאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לידי טלטול גמור אף ברה"ר. ועי' **במ"ב** (ס"ק ב) שהדין כן אף בכרמלית.

וכתב **המהר"י אבוהב ז"ל** בשם **אור זרוע** שיש מתירים לצאת עם מעות צרורים לו בסדינו אם הם תפורים. **והאגור** (סי' תקכב) כתי' בשם **המהרי"ל** (החדשות רסי' מ) שצדד להתיר, וכתי' דמהיהא דפורפת על אבן אבל לא על המטבע מוכח משם דאסור. ועי' **בב"י** (סי' שא) שביאר ראיית **המהרי"ל** מהא דפורפת. ושוב כתי' בשם **המהר"ם** (דפוס פראג סי' צד) שנקט דבכה"ג פטור אבל אסור. אולם **הדרכ"מ** (אות י) כתי' שהמנהג להקל והראיה שהביא **המהר"ם** (עיי"ש) מיירי ברה"ר גמור אבל לדידן דלית לן רה"ר גמור המיקל במקום פסידא לא הפסיד. וכ"כ **האו"ה** (שער נט אות מז) שבמקום שלא יוכל להפקיד מעותיו כגון שהוא בין הגוים מותר לתפרם בבגדיו ולצאת בהן שמא ירגישו הגוים במעותיו (עי"ז שרואים שאינו יוצא מביתו) ויסתכן, ואם הוא בין הישראלים ישב בבית אבל לא יצא בהן, ע"כ.

ועי' **בשו"ע** (סע' לג) שמחמיר בזה. **והרמ"א** כתי' שיש מתירים, וכן נוהגין להקל אם צריך לצאת, אבל אם יוכל להיות יושב בבית ולא לצאת, לא יצא. ובמקום שא"צ לו ויוכל להניחם בבית, יש להחמיר, ע"כ. נמצא שהתירו איסור הוצאה ע"מ להציל ממונו שלא יבוא לידי איסור חמור יותר.

ד. לצורך זיכוי הרבים

ולכאורה היה מקום להתיר הוצאה אסורה דרבנן וכיוצא אף במקום מצוה של זיכוי הרבים כגון להשלים מנין עשרה, דאיתא **בברכות** (מז :) דרב אלעזר שחרר עבדו כדי להשלים לעשרה אע"פ שכל המשחרר עבדו עובר בעשה, מ"מ לצורך מצוה דרבים שרי. ופירש **הרא"ש** (ברכות פ"ז סי' כ ומו"ק פ"ג סי' ג) דהוי מצוה דרבים דיש בה זיכוי לרבים ודוחה לעשה דלעולם בהם תעבודו. **ובתוס'** (שבת ד. ד"ה וכי) כתי' דאין בזה משום חטא בשביל שיזכה חבריך כי **מצוה רבה** היא. **והר"ן** (גיטין כ : ברי"ף ד"ה כל) הביא שהאיסור של שחרור עבד הוא משום "לא תחנם", וע"כ מותר לשחררם לצורך מצוה. וכן נקט **הלבוש** (יו"ד סי' רסז אות עט) **ובמ"א** (סי' צ ס"ק ל) הביא דברי הרא"ש ודברי הר"ן שם ותמה עליו שמהגמ' לא משמע כדבריו, עיי"ש.

מעתה י"ל שבמקום זיכוי הרבים כגון להשלים מנין, להרביץ תורה וכדו', רשאי להוציא עכ"פ במקום שהיא הוצאה מדרבנן. וכעין זה כתב **בתורה לשמה** (שאלה קפב) ע"פ דברי הרא"ש. ועי' עוד בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון פ"ט.

שו"ר **במהר"ש ענגל** (ח"ג סי' מג ד"ה אך) שכתי' דודאי קיום מצוה דרבנן אינו דוחה לאיסור תורה, וע"כ מוכרחים לומר כהר"ן שאין משום חנינה בכה"ג ואין בזה אלא איסור דרבנן ויש להתיר בשביל מצות תפלה בצבור, דכמו דבד"ת אמרינן עדל"ת ה"ה דעשה דרבנן דוחה לאיסור דרבנן. אך כל זה היכי דבלי דחיית האיסור יתבטל כל התפילה בציבור, אבל באופן שיש ציבור הדרים בבית אחד ולא יתבטל התפילה בציבור רק איזה יחידים יתבטלו מלהתפלל בצבור זה לא חשיב בכלל מצוה דרבים ושוב י"ל דאין לדחות איסור הוצאה בשבת דרך כרמלית, ע"כ. ועי' מש"כ בזה **המהר"ם שיק** (או"ח סי' קכא מד"ה והנה).

ה. מלאכה כלאחר יד במקום מצוה וכדו'

ולכאו' אף הוצאה כלאח"י לצורך מצוה (אף שאין בה משום זיכוי הרבים) מותרת, דאיתא **בכתובות** (ס.) צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעא בשבת ואינו חושש מאי טעמא מתקן כלאח"י הוא ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן. **ופרש"י** צינור. המקלח מים מן הגג : קשקשים. קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג ודולפין לבית : כלאחר יד. ע"י שינוי ברגלו, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (סי' שלו סע' ט). ומבואר שהתירו מלאכה כלאח"י במקום פסידא, ולכאורה משמע אף היכן שאין לחוש שיבוא לידי איסור חמור יותר (ועי' להלן אות ח' בשם הגמ"ר), וי"ל דהיינו טעמא כי שבות שלא כדרכו קיל משבות כדרכו דלא התירו אלא במקום שיש חשש שיבואו לידי איסור חמור יותר כנ"ל.

ועי' עוד **בשו"ע** (סי' שכח סע' יז) שפסק כדעת הסוברים דאמירה לנכרי ומלאכה דרבנן בשינוי שרו לצורך חשאב"ס. וכתי' **החיי"א** (כלל סט אות יב) שאם א"א ע"י שינוי ולא ע"י נכרי, סמכינן על המקילין לעשות מלאכה דרבנן אף כדרכו. והביאו **המ"ב** (ס"ק קב).

ואיתא עוד **בכתובות** (שם) דגונח יונק בשבת, דמפרק כלאח"י הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן. ועפ"ז פסק **הגר"ז** (אות יט) דמלאכה דאו' בשינוי שריא לצורך חולי או צער שחלה ממנו כל גופו. אולם **המ"ב** (שם ס"ק נד ונז ושעה"צ סי' תצו אות ט) כתי' דדוקא בכה"ג התירו כי אין דרכו של מפרק בכך כלל וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא. ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פל"ג הגה יח) דמקילינן כהגר"ז אם א"א ע"י נכרי. ועי' בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון רכ"א. וחזינן דהתירו מלאכה בשינוי במקום צורך גדול.

וראיתי **במהר"ש ענגל** (שם וד"ה ובאמת) שלמד מהא דגונח שהוצאה כלאח"י במקום מצוה מותרת, דהרי אע"פ שמלאכה דרבנן אסורה ע"י ישראל לצורך חולה מ"מ מלאכה כלאח"י שריא, וכן מצינו דצינור שעלו בו קשקשין שהתירו מלאכה בשינוי אפי' רק במקום פסידא, וצורך מצוה עדיפא מהפסד שהרי לבה"ג אמירה לנכרי מותרת לצורך מצוה אף לעשות מלאכה מה"ת אבל לצורך הפסד אסור, ע"כ. [**והתהל"ד** (סי' שז ס"ק ב) מצדד דהפ"מ עדיפא מצורך מצוה. ועי' **בתפא"י** (כלכלת שבת - בונה) שכתי' בענין שימוש במטריה דכיון דאהל ארעי הוא בדרבנן שומעין להקל, ובפרט במצטער מגשמים דבמקום צערא לא גזרו רבנן כמבואר בסי' ש"א סע' י"ג, גם במקום פסידא לא גזרו רבנן **ככתובות** (ס.) והכא יפסדו מלבושיו בגשמים גם גדול כה"ב לילך בבגדים מלוכלכים, ואת"ל לא ילך בין הבריות אין לך צער יותר מזה כמו שמצינו **בתוס'** (שבת נ : ד"ה בשביל), ע"כ].

המשך בעמ' הבא

פניני הלכה

צמחים שנטעו תחת שריגי גפן האם אוסרים את הענבים והעץ

עובדא הוי באחד שהיה נטוע בגינתו גפן אשר זמורותיה מודלות על גבי חוטים. וכעת שמע שיש איסור כלאים בנטיעת תבואה וירקות תחת זמורות הגפן, ונתן דעתו על כך שכבר לפני מספר חודשים שתל תחת זמורות הגפן - שיבא, איזוב (זעתר), נענע וכוסברה, ונמצא שהיו שתולים תחת הזמורות כבר מתחילת גדילת הענבים, וכעת הגפן טעונה בענבים רבים. ושאל דינו האם נאסרו הצמחים והגפן משום איסור כלאי הכרם. והדבר כרוך בהפסד רב הן של הענבים והן של העץ עצמו.

כתב **הרמב"ם** (ריש פ"ה מהל' כלאים) - הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם, הרי זה לוקה שתים וכו', ואינו לוקה משום זורע כלאי הכרם עד שיזרע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכו'.

ובהלכה ג' - ואינו חייב מן התורה אלא על קנבס ולוף וכיוצ"ב מזרעים שנגמרים עם גמר תבואת הכרם, אבל שאר זרעים אסורים מדבריהם (וכתב **הכ"מ** (שם) מיהו ה"מ בנאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים מותרים אפי' מדבריהם).

ובהלכה ו' - אין אסור משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים מותר לזורעם בכרם וא"צ לומר שאר אילנות (וביאר **הכ"מ** (שם) דהיינו מדתנן בפ"ה מכלאים האירוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מיני זרעים אינם כלאים בכרם, ומשמע לרבינו דאפי' מדברנן שרו דלא גזרו בהו, והיינו במיני זרעים שאינם נאכלים, דומיא דאירוס וקיסוס ושושנת המלך, דאילו בשאר מיני זרעים כבר כתב בסמוך שהם אסורים מדבריהם).

ובהלכה ז' - אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים, או ליטע גפן בצד הירק או התבואה, ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה הרי זה קידש ונאסרו שניהם בהנייה הירק או התבואה והגפנים, ושורפין שתיהן שנא' פן תקדש המלאה הזרע וכו'. ואפי' הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו אסורים בהנייה ושורפין אותם.

והובאו כל אלו הדינים כלשונם **בשו"ע** בהל' כלאי הכרם (יו"ד סי' רצ"ו).

ומשמעות לשון הרמב"ם [ואחריו השו"ע] דאפי' נטע בכרם ירקות בלבד או תבואה בלבד, דהיינו מין אחד בלבד הרי זה קידש. וכבר עמד בזה **הט"ז** שם (ס"ק ב').

עוד כתב **הרמב"ם** (שם הי"ט והי"כ) - הארוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר כל מיני זרעים אינן כלאים בכרם. והקנבס והקינרס וצמר גפן, הרי הן כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם. וכן כל מיני דשאים שעולין מאיליהן בשדה הרי הן מקדשין בכרם. ופול המצרי מין זרעים ואינו מקדש. הקנים והוורד והאטדין מיני אילן ואינן כלאים בכרם. זה הכלל כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק, וכל שאינו מוציא עליו מעיקרו הרי זה אילן. והצלף אילן לכל דבר.

עוד איתא **ברמב"ם** (פ"ו הי"א והי"ב) כל הזורע תחת השריגים והעלין היוצאין מן הגפן, הרי זה קידש, ואע"פ שהזרע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות וכו'. והובא לדינא **בשו"ע** סי' רצ"ו סכ"ז.

והשתא נהדר לנידון דידן, הנה כיון דמצינו דנטע הצמחים הנזכרים תחת שריגי הגפן, לכאו' הרי זה קידש, וצריך הוא לשרוף הירק והגפן, הפירות והעצים. אולם נראה דבענינו יש מקום להקל בדבר בדיעבד. ונבאר הדברים.

הנה צמח השיבא נראה דמוסכם דדינו כעץ דהרי מוציא עליו מעיקרו ומתקיים שנים רבות, וא"כ אינו ענין לכאן. וצמח האיזוב (זעתר) גם יש לדון דמין עץ הוא ולא ירק, דחזינן דמתקיים עצו שנים רבות, ולצד זה אינו ענין לכאן. וכיון דנידון דידן הוא באיסור דרבנן דהא אין האיזוב נטוע בצמוד לעיקר הגפן, אלא תחת הזמורות, יש להקל בספיקו.

אלא דהנענע והכוסברה לכאו' מן ירק הם. וא"כ נמצא דאיכא הכא כלאי הכרם, גפן עם ירקות, וקדשו הירקות והגפן הפירות והעצים [ואף **דבמשנה** (כלאים פ"ה מ"ח) איתא דהאירוס אינו כלאים בכרם, והובא לדינא

ו. שבות דשבות לצורך מצוה

ואפשר דאף במקום שבות דשבות נמי שרי, שהרי מצינו **בשו"ע** (סי' שז סע' ה וסי' תקפו סע' כא) בענין אמירה לעכו"ם שהתירו לבקש ממנו לעשות מלאכה דרבנן לצורך מצוה או במקום צורך גדול. ונמצא דשבות דשבות שרי במקום מצוה וכדו'.

אלא דע"י **בפמ"ג** סי' ש"ז (א"א ס"ק ז) שכת' די"ל שהתירו שבות דשבות דוקא בעכו"ם, אבל ע"י ישראל י"ל דאסור אפי' במקום מצוה, אולם בסי' שכ"ה (מ"ז ס"ק א) כת' דמשמע דלאו דוקא אמירה לעכו"ם, וה"ה ע"י ישראל שרי לעשות שבות דשבות ביד במקום מצוה, ועיין **מ"א** (ס"ק ו) שמשמע כך דהיכא דא"א גם זה מותר, ע"כ. וכן בסי' של"ג (מ"ז ס"ק א) כת' דשבות דשבות דווקא י"א התירו למצוה, הא שבות לחוד וודאי לא. והביאו **הבה"ל** (סי' שלג ד"ה וכל), ועי"ש (סי' שמט סד"ה ואפילו) שמשמע דמועיל שבות דשבות במקום מצוה. וכן **האלף לך שלמה** (או"ח סי' קמו) נקט בפשיטות דשבות דשבות שרי אף ע"י ישראל וע"כ התיר הוצאה בכרמלית וא"צ לגופא לצורך מצוה. וכן הוא בספרו **חכמ"ש** (סי' שח על סע' מא). וכן נקט **האג"מ** (או"ח ח"ד סי' צא) אלא שפקפק במקום שהוא מלאכה שא"צ לגופא (ועי"ש בענין לשאת תינוק בכרמלית במקום צער של תינוק ואע"פ שכת' **המ"א** המובא להלן שאין מדמין שבותים זל"ז, מ"מ במקום דאיכא צערא טובא יש להקל). **והכה"ח** (סי' שז אות נב) הביא דברי הפמ"ג לחומרא.

והמהר"ם שיק (שם ד"ה ועכ"פ) כת' שלא התירו לא שבות דשבות ע"י עכו"ם ולא ע"י ישראל. ועי' **בבית יצחק** (או"ח סי' מב).

ועכ"פ לפי המקילין אפשר דה"ה הוצאה בכרמלית היכא דהוי מלאכה שא"צ לגופא דשרי לצורך מצוה כגון להתפלל בצבור, ואפי' אם ליכא משום זיכוי הרבים יש להתיר. ובנ"ד חשיב מלאכה שא"צ לגופא כי מוציא מחמת הרשויות, וכה"ג מבואר **במהרי"ק** (שורש קלו). שו"ר שכ"כ **בקול מבשר** (ח"א סי' עט ד"ה אולם), וכן נקט **המהר"ש ענגל** (שם ד"ה אך וח"ז סי' כ). ועי' **בארץ צבי** (ח"א סי' ס). ויעוי' עוד **במ"ב** (רסי' תרנה) ע"פ המ"א שהתיר לעבור על איסור דאמירה לנכרי ע"מ למנוע שיתבטל ממצוה.

ז. מלאכה בשינוי אם קילא מאמירה לעכו"ם

ולכאורה ראיה הנ"ל מאמירה לעכו"ם תליא בנדון אם אמירה לנכרי קילא משבות ע"י ישראל. יעויין **בר"ן** (שבת סא. ד"ה ובמקום) שהביא הא **דכתובות** (שם) בענין גונח. והקשה דהיכי שרינן הכא למעבד איהו גופיה אע"ג דליכא סכנה, אמאי לא אמרינן שיעשה ע"י נכרי דקיי"ל בכל חולי שאין בו סכנה שאומר לנכרי ועושה, י"ל הכא א"א ע"י נכרי כדקיי"ל דרפואת החלב היא כשהוא רותח, והרמב"ן כתב **בספר תורת האדם** דמשום הכי שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך המלאכות, ע"כ. משמע מהתירוץ השני שיותר קל שבות הנעשה ע"י ישראל בשינוי מאמירה לעכו"ם. והביאו **הדרכ"מ** (סי' שכח אות ט) **והמגיד משנה** (פ"ב) כת' שמההלכות והרמב"ם נראה דלא כהרמב"ן. **והמ"א** (שם ס"ק מ) הביא תירוץ הראשון של הר"ן. וכן הוא **במ"ב** (שם ס"ק קז וקי). אמנם **החזו"א** (סי' נו ס"ק ד) כת' דצ"ע לומר כן, דהא בעלמא אמרינן דשבות של אמירה לנכרי היא שבות דלית בה מעשה וקילא משבות הנעשית ע"י ישראל, וגם הביא **דמספר התרומה** המובא **בא"ר** סי' רס"ו **ובמ"ב** (שם ס"ק כט) מבואר דאמירה לנכרי קילא טפי. [ועי"ש שביאר דברי הר"ן באופן אחר].

אלא דעי' **בחיי"א** (כלל סט אות יג) שכת' שכל דבר שמותר לעשות ע"י ישראל בחולי שאב"ס, נ"ל דאפי' יכול לעשות ע"י נכרי, מותר, ע"כ. וכן פסק **המ"ב** (ס"ק נא). ועי' **בתהל"ד** (סי' שז ס"ק ה, ועי' סי' שכח ס"ק נז) שנקט דאמירה לעכו"ם י"ל דקילא ממלאכה ע"י ישראל בשינוי (ועי"ש שהאריך ביאור דברי הר"ן). ועי' **בצי"א** (ח"ב סי' ג פ"ד אות ד), **בשש"כ** (פל"ג הגה כג) **והמנח"י** (ח"ז סי' יט).

מעתה לכאורה לפי הפוסקים דמלאכה ע"י שינוי חמירא מאמירה לנכרי, אין לנו ראייה מהא דהתירו אמירה לנכרי עכ"פ במקום דהוי שבות דשבות, להתיר שבות דשבות ע"י ישראל במקום מצוה. אולם לעולם י"ל שגם הר"ן יודה בשבות דשבות ע"י ישראל דקילא מאמירה לנכרי לעשות מלאכה דאו' דהוי שבות אחד. וכן הוא **בקצה"ש** (סי' קלד ס"ק ו).

ח. לדמות גזרות זו לזו

אלא דאכתי י"ל דלעולם אין ללמוד מהא דכתובות ומאמירה לעכו"ם למקומות אחרים, דעי' **בתוס'** (חולין קד. ד"ה ומנא, שבת כג: סד"ה גזרה) שכת' שאין לדמות גזירות חכמים אלא במקומות שהש"ס מדמה. וכ"כ **בתרוה"ד** (סי' רנ) כי לפעמים החמירו טפי ולפעמים לא חלקו. וכ"כ **המ"א** (ס"ק ז) דהרי לגבי מילה לא התירו שבות בסי' של"א (סע' ו) וגבי לוקח בית בא"י מותר כמ"ש סי' ש"י סי"ד כו', וכן אמרו במקום הפסד כגון צנור כמ"ש סי' של"ו ס"ט, ע"כ.ל. **ובהגמ"ר** (פ' ב"ט) כתב דגבי צנור שרי משום שלא יבא לתקן בידים אבל שאר שבותים אסור כמ"ש סי' של"ד סכ"ו. **ובריב"ש** (סי' שפד) כת' דאפי' לומר לעכו"ם לעשות שבות אסור אפי' במקום פסידא דהא כיבוי נמי הוא מלאכה שא"צ לגופה ע"י"ש, **והר"ן** (שם) כת' ג"כ לחד שינויא דשבות כדרכו, אסור אפי' ע"י עכו"ם במקום פסידא, ולחד תירוצא כתב דשאני כיבוי כיון שאם צריך לגופו היה חייב מה"ת ואין הכל בקיאים בזה לפיכך אסור אפי' ע"י עכו"ם, ובסי' של"ד ס"ב כתב די"א דאפי' שבות דשבות אסור כמ"ש **הרשב"א** (סי' תשפד ותשכב) לכן נ"ל שבמקום הפסד גדול יש להתיר שבות ע"י עכו"ם אפי' כדרכו ושבות ע"י ישראל שלא כדרכו אבל בלא"ה אין להקל כלל, ע"כ.

ועי' **במ"ב** (ס"ק כב) שהביאו, וכתב בשם **הא"ר** שמפקפק אף באופן דאיכא פסידא. ומבואר שמצינור שעלו בו קשקשים אין ללמוד כי באמת חששו שיבא לידי איסור חמור יותר. ועי' עוד **במ"ב** (סי' שה ס"ק ע).

והחזו"א (סי' נו ס"ק ד ד"ה ולדינא וד"ה והנה נחלקו) כת' שאין להתיר שבות דשבות במקום הפסד ממון אלא במה שכתבו הפוסקים, דהיינו אמירה לנכרי, וצנור שעלו בו קשקשים דנראה דאינו בונה ממש אלא תיקון בעלמא. ואין לדמות דברי סופרים זה לזה וכמ"ש **המ"ב** (שם), ואם נתיר ח"ו שבות האסור נעשה פרצה בחומת התורה ובודאי הפסדנו במשמרת מלאכות דאו' וכבר אמרו דחמור ד"ס מד"ת, ע"כ. וצ"ע על **המהר"ש ענגל** הנ"ל שלמד כן.

שו"ר **במהר"ם בריסק** (ח"ב סי' סה ד"ה וראיתי) שעמד בזה ותמה על **המהר"ש ענגל**, וכת' שאחר שהכרעת המ"א שבמקום הפסד ממון יש להקל בשבות ע"י ישראל שלא כדרכו (ומבואר מהמ"א שבמקום צורך גדול עכ"פ לומדים גזרות דרבנן זה מזה ובדרך זה מבואר באג"מ הנ"ל אות ו'), וכבר מבואר בפוסקים דיותר יש להקל משום צורך מצוה מבהפסד ממון וא"כ להמ"א הנ"ל שרי לשאת התעודה כלאח"י ברה"ר דידן, ע"כ.

ט. דעת האחרונים

והנה **המהר"ש ענגל** (ח"ג סי' מג) כת' להתיר היכן דהוי תרי דרבנן עכ"פ לצורך מצות תפילה בציבור ושמיעת קה"ת בפרט שיגיע הדבר לצער גדול אם יצטרך לישב בביתו כל השבת א"כ הוי דבר שאי אפשר, וכמ"ש **הפמ"ג** (פת"כ), דמש"ה מותר לטלטל פחות מד"א ברה"ר אף דגם במלאכת שבת ח"ש אסור מה"ת, מ"מ התירו כדי שלא יהיה ידיו אסורות ברה"ר, ומכ"ש היכן דהוי ג' דרבנן משום כרמלית, משאל"צ וגם לא חשיב דרך הוצאה, בודאי דאין להכניס א"ע בחשש לשבת במאסר וגם א"צ להחמיר ולישב בביתו כל יום השבת ומותר לילך לבהכ"נ ולמקוה ולישא הכתב תעודה בכובעו, אבל הליכה לטייל בוודאי דיש להחמיר דגם חשש דרבנן אסור שלא לצורך, ע"כ. וכן נקט **בקול מבשר** (ח"א סי' עט). והביאם להלכה **השש"כ** (פי"ח אות כב). וכן הוא **במהר"ם בריסק** (ח"ב סי' סז), אולם שם הביא להקל במקום דהוי תלתא דרבנן כמו שהוכיח **הקרן לדוד** (ססי' פ ד"ה עכ"פ) ע"פ **המ"א** (סי' שיד) **והמחצה"ש** (שם) לענין סכין התקוע בחביות להקל משום דהוי ג' דרבנן, ע"י"ש. **וכהגר"ש ענגל** פסק **המשנה הלכות** (ח"ז סי' נו) ומה"ט כתב להתיר למי שהוא חולה במחלת הלב להוציא תרופה למקרה הצורך. וכן דעת **הגרשז"א צז"ל** (הליכ"ש תפלה פ"ה אות ה) שהזקוק ליטול עמו תדיר תרופות יש להקל לו להוציאם בשבת ע"י שינוי בכרמלית כשיוצא לצורך איזו מצוה כגון תפלה בצבור, שיעור תורה וכדו', ע"כ.

מסקנא דדינא

יש אומרים שחז"ל התירו שבות דשבות ע"י ישראל במקום הפסד גדול או לצורך מצוה, כמו שמצינו בענין אמירה לנכרי. ועל כן מותר להוציא בכרמלית במקום מצוה תעודת זהות או אישור יציאה כשהמלכות דורשת זאת כגון במקום שהוטל סגר. וכן מי שזקוק ליטול עמו תדיר תרופות יש להקל לו להוציאם בשבת ע"י שינוי בכרמלית כשיוצא לצורך איזו מצוה כגון תפלה בצבור, שיעור תורה וכדו', ע"כ.

ברמב"ם (פ"ה מהל' כלאים הי"ט). **ובפי' המשניות** (כלאים שם) פי' הרמב"ם דהאירוס הוא עשב הנקרא נענ"ע רחב העלים ובלע"ז מינט"א. מ"מ קשה לסמוך על דבר זה לדינא, דשמא אינו ירק הנקרא בזמנינו נענע, ובפרט דבזמנינו יש אנשים אשר אוכלים את צמח הנענע, וכל הנאכלים אסורים עכ"פ מדרבנן, וכנזכר בכ"מ המובא לעיל].

אלא דאכתי יש להתיר מצד אחר, דמצינו בשו"ת **המבי"ט** (ח"ג סי' קכ"ז) דנחית לדינא בענין הירקות שנזרעו תחת הגפנים, ומש"ה פרשו כמה חסידים מלאכול כל הירקות הבאות לעיר, וכתב בתוך דבריו שם - דמעיקרא דדינא פירכא כי זו הירק שתחת הגפנים אלו אינם כלאים כיון שהגפן גבוה הרבה מן הירק ואין סברא שיאסור הגפן באויר לירק של מטה יותר מן השיעור שאוסר הכרם לירק הנטוע בצידו תוך ד"א או גפן יחיד תוך ו' טפחים. כי יותר יניקה יש לירק הנזרע תוך ו' מצד לחות ושורשי הגפן והירק ממה שיונק הירק מן באויר מסיכוך הגפן עליו, וכן מוכיח לשון הרמב"ם ז"ל פ"ח הי"א וכו'. ולא מצאתי שום רמז באיזה שיעור תהיה יניקת הירק מן סיכוך הגפן, ואפי' שנאמר שיהיה הרחקת הסיכוך שוה לירק שנוטע בצד הגפן היינו ו' טפחים כירק שניטע בצד גפן יחידית וכו'.

וכיוצ"ב מצינו **בברכ"י** (סי' רצ"ו ס"ק ג') שכתב כל הזורע תחת השריגים וכו' - גפן שהיא נטועה במקום אחד ושומים במקום א' והכותל מפסיק ביניהם, והשריגים והעלים עלו וסככו על גביו יותר י' טפחים הכל מותר. הרב גדול הדור מהר"ם בן חביב בתשובותיו כת"י. סי' כ"ח. וכן ראיתי שכתב בנידון זה עצמו להתיר מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כת"י סי' פ"ז.

ובנידון דידן נתברר דמן הנענע והכוסברה עד הזמורות והענבים היה יותר מי' טפחים, וא"כ יש להתיר הדבר ע"פ דברי גדולי האחרונים הנזכרים. [ואף שלא היה כותל מפסיק בין הגפן לירקות, מ"מ היה הפסק שביל יותר מעשרה טפחים מעיקר הגפן למקום זריעת הצמחים הנ"ל].

ואף דמצינו **בחזו"א** (סי"ג ס"ק ח') דכתב להשיג על דברי המבי"ט והברכ"י הנזכרים, וכתב בסוף דבריו דקשה לחלוק על כל הנו רבוותא, אבל לא נראה שום מקום לקיים הוראה זו. ע"ש. ובדיני כלאים (כלאי הכרם אות ל') כתב - כל מקום שהוזכר לזרוע תחת ענפי הגפנים, אפי' אם גבוהים הרבה אסור לזרוע תחתיהם.

יעויין בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ח סי' רל"ה) דהביא דברי החזו"א, וכתב דעיין בדברים ולא ראה דבר מוכרח כ"כ לדחות ג' גאוני הדורות, ועכ"פ מי שפסק כדבריהם אין מזניחים אותו. ובפרט דדין קידוש מחמת סיכוך הוא דרבנן, ובלא מפולת יד לרוב דעות ג"כ דרבנן, וה"ל תרי דרבנן. ע"ש.

העולה לדינא - המיקל להתיר את הענבים והגפן יכול לסמוך על דברי האחרונים הנזכרים, אלא דמכאן ולהבא דהוי לכתחילה יש לעקור את האיזוב, הנענע והכוסברה, שנשתלו תחת זמורות הגפן [וכיון דאין בהם אלא הפסד מועט נראה דיאבדם ולא יחזור וישתלם במקום אחר].

פניני מוסר

עניני שבת קודש

הכנת הנפש לשבת (א)

ההכנה לשבת ע"י שיחשוב שהמלך בא לביתו - "כי שבת קודש צריך לכבדו אפילו בחדרי חדרים, ואפילו בינו לבין עצמו, כמו שכתוב [שמות לא, יז] ביני ובין בני ישראל והלא הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו...

וידמה במחשבתו שהמלך בא אצלו בביתו, וכל שכן שבת קודש שבא לו חלק מנשמה קדושה ונר ה' נשמת אדם, ואשרי מי שמבין למה אומרים בואי כלה, בודאי יראה ורעד יבא בו לכבדו יותר מאלו בא אליו מלך בשר ודם". (זכרו תורת משה סי' א)

הצורך המיוחד בהכנה לשבת - "ידוע לכל חובת ההכנה שצריך לעשות מערב שבת כדי שהגוף והנפש יכנסו לאוירה המיוחדת של שבת, כדכתיב "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו", וכל זה הוא, משום דשבת אינה רק תוספת במצוות חדשות, רק נמצא בה חזון עולם שכולו שביתה ומנוחה לחיי עולמים, כמו שאמרו חז"ל (תמיד פ"ז מ"ד).

וכאן הוא יציאת האדם מעולמו של ימי החול שבהם התרבו הטירדות המטרידות את האדם מלהסתכל לתוך פנימיותו, שבה המנוחה והשלוה הנשמתית. ועל זה צריך הכנה כדי שיהיה נקלט בתוכה האוירה הזאת". (הגרי"א ויינטרוב זצ"ל, אגרות דעת ח"א עמ' רטו)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמ"ס שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3–3–1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" – יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

העלון נתרם לע"נ מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב זצ"ל – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא – להצטרפות לרשימת התפוצה בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com